

Carnaval: de fantasie regeert. Maskers: wat laat je zien van jezelf?

Verslag van Ontmoeting en Verdieping op de Maandagmiddag, 3 maart 2014

Sprekend over een thema voor de bijeenkomst in maart zei een van onze deelnemers: waarom doen we niet iets over maskers? De gastvrouwen waren blij verheugd dat zijzelf wel een inleiding hierover wilde houden. Het zou dan al bijna carnaval zijn, en die twee horen bij elkaar. Dit verslag wordt besloten met een mooi overzicht van de inhoudelijke voorbereiding van onze spreekster. Eerst wordt kort verteld hoe de middag werd vormgegeven.

Na een boeiende inleiding (zie hieronder) waarbij we allemaal aan haar lippen hingen, nodigde onze spreekster ons uit om in twee groepjes uiteen te gaan. In kleinere kring bespraken we hetgeen we zojuist gehoord hadden. Is een masker altijd negatief of kun je er ook iets goeds in zien? Tot slot kwamen we weer bijeen en deden verslag van de twee gesprekken. Een masker kan ook een bescherming betekenen. Een vorm van beleefdheid waarbij je geen privédingen toont. Heeft de koning ook een masker op? Deze en andere boeiende overpeinzingen hielden ons bezig. Gevoed naar hart, ziel en geest sloten we de middag af, met dank aan onze inleidster. Zij heeft bekende dingen in een nieuw licht laten verschijnen, en door middel van nieuwe kennis onze horizon verbreed.

CARNAVAL

Carnaval is een feest dat in het katholieke zuiden van Nederland gevierd wordt. Het vindt plaats in de lente, afhankelijk van het moment van het Paasfeest. (Pasen valt op de zondag na de eerste volle maan na de lentezonnewende, dat is 21 maart. 40 dagen daaraan voorafgaand is de vastentijd, en die begint op Aswoensdag. De zaterdag voor Aswoensdag begint Carnaval.)

In Nederland wordt Carnaval van zaterdag tot de dinsdag daarop gevierd. In andere West-Europese landen kan het op andere momenten gevierd worden, zoals bv. de *Basler Fasnacht*, maar in ieder geval tussen Driekoningen en Pasen. De vorm kan ook onderling verschillen per land.

Kenmerk van Carnaval is dat er dagen- en vooral nachtenlang gefeest wordt door alle burgers van de stad: oud en jong, arm en rijk, met een hoge of lage positie, man en vrouw. Iedereen is verkleed en onherkenbaar, waardoor standsverschillen wegvallen. Het wordt in Nederland nog volgens oude tradities gevierd in het katholieke zuiden. Per stad verschillen de gebruiken, maar die worden elk jaar weer traditiegetrouw op de zelfde manier uitgevoerd.

Protestanten houden niet zo van losbandigheid en gefeest en doen er niet aan mee. Daarom wordt Carnaval boven de rivieren vrijwel niet gevierd. En in elk geval niet buiten op straat met iedereen.

In de Carnavalstijd krijgen de steden een andere naam. 's-*Hertogenbosch* wordt *Oeteldonk*, *Breda* wordt *Kielegat*. De burgemeester overhandigt de sleutel van de stad in een ceremonie aan Prins Carnaval; een persoon die op de 11^e van de 11^e (het gekkengetal!) is verkozen, en die een 'zot' is, een 'nar', die gedurende de Carnaval de stad regeert, met zijn eigen hofhouding.

De kunst is om een zo origineel mogelijk pak te maken; om je te schminken zodat je onherkenbaar bent. Gekochte verkleedkleden zijn saai en oninteressant! Noorderlingen die proberen mee te doen vallen daarmee door de mand!

Het feest vindt voornamelijk plaats op straat. Alle kroegen zijn de hele nacht open en er wordt gedanst, gezongen en gelachen. Veel gedronken natuurlijk ook, maar niet teveel; een goede carnavalsvierder wordt niet stomdronken. Overdag wordt er geslapen en niet gewerkt. Het gewone leven ligt helemaal stil.

Op een van de dagen, en dat is per stad verschillend, in Maastricht bv. op zondag, maar in Keulen op maandag, is er een optocht met 'praalwagens'. Dit zijn wagens die in een optocht rijden. Grote platte wagens, aanhangers, waarop een voorstelling is opgebouwd. Iedere wagen heeft zijn eigen thema. Meestal is het een uitbeelding van een voorval wat het afgelopen jaar heeft plaatsgevonden, of iemand die in het nieuws is geweest, die op een grappige, satirische manier wordt uitgebeeld. Het is een grap, een scherts, die door vele vrijwilligers in een maanden durende periode met veel fantasie is vormgegeven. De hele stad stroomt uit om te kijken en de wagens worden met veel vrolijkheid en met muziek ontvangen.

Op de dinsdag wordt de sleutel van de stad aan de burgemeester teruggegeven en keert de normale orde weer terug. Iedereen slaapt zijn roes uit, om op woensdag weer aan het werk te gaan. Dan wordt in de kerk *het askruisje* gehaald, waarmee de vastentijd van 40 dagen is begonnen. Die vastentijd bestaat er uit dat je niet snoept, en duurt tot Pasen.

Zoals zoveel voorchristelijke gebruiken is ook Carnaval door de kerk ingelijfd en gekoppeld aan kerkelijke rituelen en vormen. Zoals het nú is lijkt het alsof de mensen vóór de vasten nog even lekker uit hun dak mogen gaan om daarna weer vroom en braaf te zijn. Maar je kunt ook sporen herkennen uit een ver verleden, toen in onze streken de Germanen woonden met hun goden en hun rituelen. In heel Noord Europa, Scandinavië, Duitsland, Nederland leefden Germaanse stammen.

Het woord Carnaval is volgens dat gezichtspunt afgeleid van de woorden 'carrus navalis', wat 'scheepswagen' betekent. Het slaat op een godsdienstig ritueel waarbij een schip, dat op een kar geladen werd, door het dorp werd gereden en met luid gejuich werd begroet door de bevolking, als symbool voor vruchtbaarheid. Tot in het begin van de vorige eeuw waren er dorpen in Duitsland waar in het vroege voorjaar een schip op een wagen, bemand met narren, door het dorp werd gereden. Het zijn sporen van oude mysteriën. Maar omdat er weinig geschriften uit die Germaanse tijd zijn overgebleven is de oorspronkelijke betekenis moeilijk te achterhalen. Aan de hand van oude afbeeldingen ontleent men het idee dat het om rituele gebruiken gaat die met de vruchtbaarheid samenhangen.

De *god Odin*, ook wel *Wodan* genoemd, was de god van de doden en van de strijd. Hij had in ruil voor wijsheid een oog verloren en hij werd vergezeld door twee zwarte raven die voor hem over de wereld vlogen en die hem berichtten van alles wat zij zagen. Wodan reed op zijn achtbenige paard Sleipnir door de lucht. (Wat wij nu kennen als Sinterklaas met zijn zwarte Pieten is waarschijnlijk een gekerstende vorm van dit beeld van Wodan met zijn twee raven.) In de oude tijden trokken groepen (jonge) mannen bij de overgang van de winter naar de lente door de dorpen. Zij waren volgelingen van Wodan en hadden zwartgemaakte gezichten en waren met dierenhuiden bekleed. Daarmee gaven ze aan dat ze niet van deze wereld waren, maar dat ze gestorven mensen waren, uit het dodenrijk, waar Wodan over heerste.

Het zwart maken van je gezicht was een middel om aan te geven dat je niet van deze wereld was, zoals in sommige Afrikaanse landen een witgemaakt gezicht een geest of een gestorvene uitdrukt. Een kleur die niet natuurlijk was, om een bovennatuurlijke geest aan te duiden.

Deze groep mannen, dit leger van Wodan, maakte een geweldig misbaar, en alles wat los zat, zoals wagens of melkbussen e.d., namen ze mee en verstopten ze of legden ze op rare plaatsen neer. Ze ontregelden de gewone orde. Soms kwamen ze de huizen binnen en belaagden huwbare meisjes.

Het was het moment van ommekeer van de donkere wintertijd naar de lente. De winter was in vroeger tijden bar en boos. Zonder licht en verwarming en met maar beperkte voorraden voedsel moet het een moeilijke tijd voor de mensen geweest zijn. Maar de 'doden' die door de dorpen trokken brachten nieuw leven, en vruchtbaarheid. In veel culturen door alle tijden heen bestaat het beeld dat de aarde pas vruchtbaar kan zijn, nadat het eerst door de dood heen is gegaan. Zoals de grond zelf, de zwarte aarde, bestaat uit afgestorven planten, die na verteerd te zijn weer vruchtbaar wordt voor nieuw leven. En zoals in het verhaal van *Perséphoné*, de dochter van *Demeter* (godin van de aarde) die steeds een ½ jaar onder de aarde woonde bij haar man *Hades* in de onderwereld, maar ieder lente weer naar 'boven' kwam en dan bij haar moeder was. Dan herleefde de aarde weer en groeiden de gewassen weer.

De 'doden' trokken door de dorpen en ontregelden alles.

Zoals bij Carnaval ook alle gewone verhoudingen wegvallen, hiërarchische verhoudingen ongeldig worden, iedereen gelijk is, en de zot de baas van de stad wordt. Met Carnaval wordt, in de optocht van de praalwagens, de moderne carrus navalis, de scheepswagen de stad binnengehaald onder luid gejuich.

De vrolijkheid en de fantasie regeren die dagen en niet het verstand.

En iedereen is geschminkt en verkleed om aan te geven dat ze niet van deze wereld zijn.

Bladerend door boeken met afbeeldingen van kunst uit andere culturen zie ik dat vrijwel alle maskers uit de meest uiteenlopende culturen een zinnebeeld zijn voor een wezen uit een andere wereld dan deze zichtbare. De maskers beelden geesten of gestorvenen uit en worden gebruikt bij begrafenissen of vruchtbaarheidsrituelen.

Kinderen herkennen dat vaak nog. Die zijn een beetje bang voor iemand die een masker opheeft of die geschminkt is. Die beleven nog iets van die andere wereld. Maar wijzelf ook. Als een inbreker of een terrorist een bivakmuts draagt vinden wij dat ook eng. Maar ook iemand die een burka draagt vinden we een beetje griezelig, omdat we de ander niet als mens kunnen herkennen, als mens zoals wijzelf, als medemens.

Als je zegt: die heeft een masker op (en we bedoelen daarbij niet iemand die daadwerkelijk iets voor zijn gezicht draagt) dan heeft dat een negatieve klank: diegene laat niet zien wie hij/zij werkelijk is.

Maar je kunt ook op een andere manier naar zoiets kijken.

De Vietnamese boeddhist *Thich Nath Hanh* zegt dat je jezelf kunt voornemen om te glimlachen. Ook wanneer je op dit moment helemaal niet zoveel zin hebt om te glimlachen zou je dat toch kunnen doen. Als je glimlacht ontspannen alle spiertjes in je gezicht en dat is een heel prettig gevoel. Dan word je vanzelf al een beetje blij en gelukkig.

Bovendien is het voor andere mensen om je heen prettig als je naar ze glimlacht. Dat maakt hen gelukkig en dan glimlachen ze naar jou terug. Bewust glimlachen helpt een heleboel mensen blijer te worden.

En, zoals de *Dalai Lama* eens vertelde op een bijeenkomst in Antwerpen: Soms glimlach je naar iemand, en die kijkt dan naar je met een blik van: wat mot je?! Wil je soms iets van me?

Dan is in dat geval jouw glimlach niet bij de ander aangekomen, maar dan heb je in ieder geval jezelf een beetje gelukkiger gemaakt!

<<<>>>